

STAVENIŠTĚ LEPŠÍHO SVĚTA

Ročník III

Říjen 1978

Č. 32.

POVÍDKY STARŠEO SAMUELA

(pokračování)

Vypráví Samuel Jeiteles
z Buenos Aires

Turín dobře rozuměl situaci. Spolu s Luchem a s několika prodejními fízly dali do pohybu vlastní ilegální organizaci. Celého půl roka navštěvovala rada důvěřivých občanů tajné schůze tohoto „podzemí“ v soukromých bytech, netušíc, že rozhovory byly odposlouchávány a názory jednotlivců zaznamenávány. Až nakonec jednoduše krádežně dva zatáhli gestapáci sít a příští transport do Lachau byl početnější, než normálně.

Mnoho lidí v těch dobách také zahynulo kvůli malé rozpustilosti nebo bravuře. Tak se jednou pár karbaníků a štangastů z hospůdky neoficiálně zvané „U prázdného nočníku“ dohodlo, že si z Gestapa udělají vrtuli. Opatřili bednu, kterou zatáhli do trnitého ostruží v nedalekém lese. Do ní pak každý jak se po našem říká natentoval, a poněvadž jim kvalitní dvanáctko prerovského akciového pivovaru všem notně pomálo střevama, smrdělo to z té bedny jako když rozbírali komedianta. Přikryli ji víkem a na ně přišroubovali starý recstat a objímky s lampami, vykruchanými z rozbitého přijímače; od těch natáhli dráty k větvi smrků a modřínů, a na Gestapo poslali „udání“, že tam a tam mají partyzáni tajnou vysílačku. Centrala měla okamžité pohotovost, alarmovala i Olomouc, Prostějov a Vyškov, telefony dračely, a během několika minut vezl konvoj pěti Adlerů úředníky Gestapa a Sicherheitsdienstu k lesu. S odjištěnými revolvéry se plížili muži v kožených kabátech stromovím, až je dráty přivedly k bedně. Víko bylo vypáčené a zevnitř se vyzpíll pekelný pach.

Pfitzner řádl. Tentokrát nevydal vyhlášky, že tučet rukojmí bude popraveno, nepřihlásí-li se pachatelé, nýbrž že tučet rukojmí už bylo popraveno....

Krátce nato prožila paní Amélie snad největší krizi svého života. Bližily se velikonoce a Turínova spižírna se naplnila zabíječnými morkami, kuřátky, telecím a jinými lahůdkami. Na Veliký pátek ráno jí Turín přikázal, aby připravila svíčkovou pro tři osoby. Večer prý přijde Blahoslav Duch a nějaký fotograf. Budou prý dělat portréty přibleskové osvětlení. - Paní Amélie bezpříkladně odpověděla „Ja“, ale pak si vzpomněla, že byl přece Veliký pátek. Upozornila Turína, že v ten den nesmí jíst maso. To už znala obsah zásvuk jeho psacího stolu tak dokonale, že věděla z jeho křesťanského listu nejen že byl katolík, ale i kdy a kde byl pokřtěn, kdo byla jeho matka a kdo porodní asistentka. Turín se jízlivě usmál a odpovídal, že on na církev nevrží, že není pověřčivý, jen ať ona udělá svíčkovou a s níčin si neláme hlavu. Pak zabíchl dveře a odešel do úřadu.

Paní Amélie seděla celý den v lepecce jako ochrnulá. Co dělat? Má odmítnout vařit maso? Vědyť je to těžký hřích jíst maso v pokrmu na Veliký pátek a ona by byla spolupachatelkou toho hříchu. Zimnice jí roztrpěly udy, přestože do čes svítalo jasně slunáčko. Kolem čtvrté odpoledne, to už byl nejvyšší čas s vařením začít, jí přepadl nejveličný strach. Přece jen je to gestapák, má moc nad životem a smrtí tisíců občanů, a ona, slabá žena, má nemůže odporovat. Tak svíčkovou s těžkým srdcem přece jen uvařila.

Po sestě přijeli Turín, Duch a fotograf přednáša Adlerzen, z jehož utrob vyběhli reflektory, stativ a lelou. Nabítili se svíčkové a pak začali připravovat pokoj k fotografování. Paní Amélie unyla nádobí a Turín jí řekl, že může jít domů.

Jaké to esata křísoval! Ještě nikdy neprožila tak trpké velikonoce, jako letos. Stěžl se tina Širavou, svědků ji sačovalo, a když dospěla k piskorcově scě u plotu klášterního chrámu, shrotila se na čedičové schody a štkajíc prosila o odpuštění. Iorazivši pak domů, prolezla li-gustrem a rovnou k máu. Věděli jsme hoed, že se stalo něco mimořádně vážného, neboť tou dobou už jsme měli přísahá pravidlo, že se nebudeme navštěvovat, kromě situací vysloveně křísových. Trpce za sebe žalovala, jakého křoznáho čina se dopustila. Davideen jí utišoval a jal se jí vysvětlovat, že si s tím nemá lámat hlavu, Turín a celá ta kohorta gestapáků že se denně dopouštějí hříchů tisíckrát horších, než je pošívání

masa teplokrevných zvířat na Velký pátek. Je zvlášť nevhodné puzojat, posílají sice rodin do koncentrací, rozšiřují vyšetřovaným děsné a te-
plé je ve středně vodě. Paní Amálie nakonec usnula, že Davidsem měl prav-
du, a poněkud uklidněna šla domů. Davidsem toho večera nemohl usnout
a dlouho do noci filosofoval. „Kdyby tak paní Amálie věděla, že my židé
nesmíme jíst vepřové maso a ona nás staví na žumpu takové krásné pečinky
a potom předváděm ten nádherný salc s housky vepřového uvnitř, polity
ocetm a ozdobený pažitkou! Jejejejejejeje!“ Privřel víčka a úsilovně
dumal. Po chvíli pokračoval: „Jenže, Smuél, já jsem dospěl k názoru, že
to, jestli katolík jí maso v pátek nebo v úterý, nebo jestli žid jí
vepřovou, skopovou nebo telecí, je nedůležitá! Tragédie je mnohem hlub-
ší a ani křesťané, ani židé jí nevidí, protože jsou slepi. Tragédie spo-
čívá v tom, že vepř, beran nebo tele musí zemřít, abychom my mohli žít.
Milióny živočichů denne umírají, aby lidé, nebo jiná zvířata, pokračovali
v žití... A když katolík jí místo masa teplokrevných zvířat v pátek kap-
ra, štika, okouna nebo mika, musí toho ubožáka nejdřív zabít nebo nechat
zabít. Jemnocitně panicky posílají služky s živými králíky nebo kuzlaty
do Kratochvílovky ulice k Broukovi a ten je za svaženou kůzičku nejen
zabije, ale i vyčuchá. Ale někdo je zabít musí...“

Davidsem si zběsile mluvil kuži na čele, až mu na něm vyvstaly krva-
vé rýhy. Musil jsem mu dát za pravdu a jako vědycky v takové překerní situ-
aci, jsem hledal nějaké řešení: „Snad by se člověk vyhnul tomu neustálému
vraždění, kdyby se stal vegetariánem...“ – „Kdepak, Smuél, ani tehdy se
nevynes zabíjení. Kdyby se člověk rozhodl jíst jen ovoce, musil by ni-
čit housenky, poněvadž jinak by ma žádná jablka a žádné hrušky neuzrály.
Chce-li se živit bramborami, musí zabíjet mandelinku bramborovou, chce
li jíst zeleninu, musí rýt půdu a překrajoval ryčem nebo pluhem stovky
žížal. Na to není řešení. Bible neodstranila zabíjení, jen vytvořila
tucty zákonů, kdy, co, kde a jak.“

Nějak v lednu 1942 se paní Amálie protáhla ligustrem, na němž le-
žela silná vrstva čerstvě napadaného sněhu, a rovnou k nám. Byla celá
udýchaná. Právě se vrátila z bijaku, byla se dívat na film Hotel Modrá
hvězda s Adinou Mandlovou a v žurnále prý tam ukazovali město Terezín
v Čechách a hlas komentátora k tomu nadšeně vysvětloval: Václav daroval
židům město! Krátce nato byli první přerovští židé transportováni do to-
ho novověkého ghetta na levém břehu Labe. Mnozí se utěšovali, že to tam
sice bude těžké, jako ve středověku v předlidených ghettech – a konečně
naše Žerotinovo náměstí nebylo nic jiného, než staré židovské ghetto –
ale aspoň tam budeme mezi sebou.... Ti však, kteří neměli hlavy v mánách,
věděli na betón, že to byl začátek konce. Našeho konce.... Když se
po válce začaly dělat statistiky, zjistilo se, že z 88,000 protektorát-
ních židů jich 75,000 bylo poslano do Terezína (a z těch pak 60,000
bylo vyexpedováno na východ do plynových komor.)

A teď druzí ctění, hádejte, co jsem v té ponuré době vyvedl já,
Samuel Jejteles. Po druhé v životě jsem se až po uši zamiloval! Moje
první láska byla, jak víte, prostitutka Marka z hodnového hotelu v Karlí-
ně. Seznámil jsem se s ní, když jsem tehdy ještě přešl prací doprovázel
Davidse na ke švédskému konsuluátu do Prahy. Psal jsem jí několik poetických
dopisů, ale nikdy mi, ani je proradná, na ně neodpověděla. (Možná, že jí
krivdím. Možná, že neuměla psát.) Teď jsem najednou udělal nový objev
a na mou duši bych se byl zřáchoval do nemoty, že jsem na něco tak jed-
noduchého nepřišel o léta dříve. Z okna mé světničky bylo rovnou čarou
vidět do okna jiného židovského domku a za tím okénkem byla světnička
Manny Winteritzové. S Hannele jsem nikdy nebyl ve styku a jen jsem si
tak maně vyponímal, že když jsme byli jak se po našem říká přáteli (žá-
ci první třídy obecné školy), že jsem jí já, parchant neomalený a nery-
tířský, jednou na školním dvore nastavil nohu a ona upadla a odřela si
kolínka. Teď mi toho bylo líto a tajně jsem doufal, že ona na ten incident
už zapomněla. Skrátka a dobře, za ta léta, co jsem se jí nevěřím, se
s ní vyvinula holka stávnatá. Co vám mám povídati-Jeancou se dívala z okna,
sřejmě její rodina také už nevyházela na ulici, poněvadž se s hvězdami
báli a styděli, jako my, a tu jsem si dodal kuráž a zamával na ni. Jsa
smířen s tím, že na mne ženské vědycky kašlaly z vysoka, dokonce i ty,
co samy nebyly žádné pěknice a z vlastní zkušenosti věděly, jak je to
trpké, dostávat košen, nemohl jsem svým očím věřit, když se krásavice
Hannele přátelsky usmála a zamávala mi svými rozkošnými prstíčky. Byla to
láska na první pohled. Scházet jsme se nemohli, jako to dělají normální
milenci, tak jsme musili vynalézat nové cesty k bližšímu styku. Udělal
jsem si prak a jednou, když měla okno otevřené, jsem jí střelil do svět-
nice kasiček a na něm ovásaný konec černé rezné nití. Poněvadž nit byla
černá, nemohli ji sousedé ani za dne vidět. Ze temných nocí jsme si po té
nití posílali psanička. Úřady pilně sestavovaly listiny židů na transpor-
ty do toho proklatého Terezína, tak jsme si oba byli vědomi toho, že nám

mnoho času nezbyvalo. Co si normální občané pěkně rozdělí na čtyřicet nebo padesát roků, museli jsme my zhustit do několika týdnů. Psaníčka se nám záhy omrzela a jednoho dne jsem objevil v bedně s pozůstalostí otcovou dalekohled. Zprvu jsem se bál se s ním vytasit, myslil jsem, že Hannele odradím, ale kdepak! Příštího dne Hannele zorganizovala také dalekohled, a tak jsme se sblížili, jak jen márnivé poměry dovolily.

Jednou přijel režnou nití papírek se smutnou zprávou: Byl tady policajt. Zítra musíme na transport do Terezína. Sbohem, milý Šmuél. Jestli se už nikdy neuvidíme, nezapomeň na mne. Jestli to bude možné, napiší Ti přes paní Amálii."

Probřečel jsem celou noc. Ráno, krátce před odjezdem, jsem jí poslal velký cár papíru a vůbec jsem se nebál, že tak sousedé mohou objevit naši nitovou poštu. "Na shledanou, Hannele, nás jistě taky dají brzy na transport. Uvidíme se v Terezíne. Piš!" Pak jsem nit utrhł a tím bylo naše spojení přerušeno. Na věky!

Za několik týdnů přišel dopis z Terezína: "Šmuél, je li Ti to možné, pošli nějaké potraviny. Známký jsou přiloženy. Hannele." Z obálky vypadly známky. Jaké to podivné známky! Terezínské koncentrační známky.... Brozně jsem prosil paní Amálii, aby vykrodla Turínovu spížírnu a poslala ubohé Hannele balík s potravinami. Ta za pár dní balík sbalila, ale měla brozný strach s ním jít na poštu a odeslat jej židovce do Terezína. Nakonec se tam odvážila deset minut před koncem úředních hodin. Pošťák u přepážky spěchal, hodil jej na váhu, určil porto, nalepil na něj známky aniž by se byl pozastavil nad tím, že byly terezínské, a balík zmizel v pytli. Dokonce jedna známka ještě zbyla a paní Amálie ji přinesla domů. Jaká rarita!

Byl nejvyšší čas zase jednou napsat Honzíčkovi do Hamburku. Vylíčil jsem mu, jak teď odjíždí každodenně transporty židů do Terezína a jak se s Davidšenem abýváme, že náš den přijde co nevidět. Přiložil jsem tu vzácnou terezínskou známku pro jeho sbírku. Odpověď přišla na adresu paní Amálie obratem. "Díky za terezínskou známku. Zaradil jsem ji do alba a mám pocit, že to bude poslední známka mé sbírky. Je to symbolické, že je to právě známka z tábora smrti. My zde v Hamburku čekáme na smrt každý den. Jednou bomba musí spadnout na nás. Také nás teď posílají do těch horčičích ulic ještě než sirény odtroubí konec náletu. Kdoví se několik ohňů slije v jeden, jsou hasiči a oddíly OT v pasti a uhoří spolu s těmi lidmi v krytech. Přeji Ti, abys přežil Terezín. Tvůj Honzíček."

Byly zase velikonoce, slunce se smálo a mojí největší touhou bylo vyjít z domu a trochu se projít. Už jsem nebyl venku na ulici od té doby, co jsem běžel za té průtrže mračen k telefonní budce varovat pana X.Y. před zatčením. Paní Amálie se právě vrátila ze Vzkříšení, ale radostné nálady v ní nebylo. Proklestila se ligustrem a vklouzla zažními vrátky k nám. Viděla prý za výkladem pohřebního ústavu parte, a že to určitě je můj kamarád Honzíček. "V nevyšlovném zármutku oznamujeme všem přátelům a známým tragickou smrt našeho milovaného syna JANA v Altona (Altoně). Popel bude uložen v urnovém háji Městského hřbitova dne atd. atd."

Smrt kosila životy mladé i staré nemilosrdně. Zanedlouho přišel korespondenční lístek z Birkenau s tištěným textem: "Gut angekommen. Alle gesund. Grüßt" Podepsána byla Hannele. Ze zvyku jsem opatrně odlepil známku. Po léta jsem je sbíral pro Honzíčka a teď to najednou nedávalo smyslu. Honzíček byl přece mrtví. Pod známkou bylo něco napsáno droboučinkým písmem. "Díky za balík. Více neposílejte. Za hodinu se budu za živa skvázat na ohromném roště." Zolena se pode mnou prolomila. Lístek byl pět dní na cestě. To znamenalo, že Hannele byla už od minulého čtvrtku mrtva.... Teprve po válce jsem se dověděl, že Birkenau patřilo ke komplexu osvěncimského tábora smrti. Jenže zatím co v Osvěncimě měli aspoň pochybné dobrodružní smrti Cykloner B, v Birkenau házeli lidi přímo na ohromné ohniště pod sirým nebem.

Čas utíkal, počet židů se rapidně zmenšoval, takže i Vlajka a Arijský boj měly potíže něco kloudného a skandálního o nás vymyslet, ale na Davidšena a na mne úřady nějak zapoměly. Paní Amálie stále ještě sloužila u gestapáka Turína, který teď často byl několik dní i týdnů mimo město. Gestapáci strávili hodně času honbami na partyzány na Velašsku a na slovenské hranici. Jednou oprašovala Turínův psací stůl a na něm našla mezi papíry dábelskou věc: byla to zvětšenina fotografie brané v nějaké vlašské jízdě. Uprostřed byl stůl, pod ním narovnána hromada mrtvol zastřelených partyzánů, na stole byl talíř s klobásami, hrudka másla a bochník režného chleba. Turín a Duch seděli na židličkách a kapesním nožikem si ukrajovali a opali si pandera těmi dobrotami.

Paní Amálie se otrásla hnusem. Jak lačný je lidský život! Mnozí z těch „partyzánů“ byli mladí kluci v mém věku z okolních měst, kteří byvše totálně nasazeni do Říše, nemohli vydržet to věčné bombardování, vrátili se domů, kde je však hned hledala policie, takže jim nezbylo nic jiného, než jít na Valašsko do lesů.

Jednou paní Amálie dostala korespondenční lístek se špatného šedo-zeleného papíru. Moc se podobal tomu od Hannels z Birkenau, byl však odeslán z tábora Buchenwald u Weimaru. Předtištěný text: „Gut angekommen, alles in bester Ordnung.“ Podpis: Richard. Tak můj německý přítel z Olomouce, syn tamního hackenkrajolerského panlavára, také skončil v koncentráku. Dychtivě jsem odlepil známku s portrétem Vůdce, doufaje, že pod ní bude nějaký tajný vzkaz. Nic tam nebylo, ale vše mi byla jasná: Richard zřejmě odmítl jít na frontu a byl poslán šupem do koncentráku co by Kriegsdienstverweigerer. (Po válce jsem jednou zajel do Weimaru pátrat v kartotékách po jeho osudu. Na jeho kartičce jsem našel poznámku: „Gestorben im Lagerlazarett. Kreislaufstörungen.“ Kdyby tenkrát v Německu býval byl milion takových lidí, jako byl Richard, válka nemusela být. Milión vojáků, odmítajících strílet, by do Buchenwaldu nesavřeli a režim by se byl zhroutil.....)

Na jih od města byli vysazeni parašutisté. Přestože bylo za měsíčné noci vidět, jak seskakovali z letadel s padáky, zmizeli po dopadu tak dokonale, že je Gestapo a SD ze nic na světě nemohla objevit. Z Prinz Albrecht Straße přicházely rozčilené telegramy, z nichž některé ležely na Turínově stole. V jednom stažo psáno, že jestli úředníci nevynaloží větší úsilí vysadkáře pochyťat, budou posláni na východní frontu. Turín seděl na pelesti postele a bylo mu mizerně. Měl chřipku a hlodavý strach z východní fronty. To teď akorát mohl potřebovat! Narazil si hezkou holku z Marktreudwita, co nevidět tu měla být, ontěl s ní Vůdci udělat pár kloudných Arijců a teď do toho jak naschvál vlezli výsadkáři, netrpělivé telegramy z Berlína a hrozby frontou. Přitom se úředníci Gestapa tak svědomitě namáhali! Ve dne v noci se prodírali marastem v lesích, polích, lukách a horách, v mlze, dešti a krupobití, nebylo jediného, který by neměl aspoň vyvrtnutý kotník z pádu do nějaké zmolý, o zlomených okončeti-nách ani nemluvic, a RSHA nioméne stále hartusil a hrozil. Pak taky bylo nutno brát čím dal tím více rukojmí, dráha dělala těžkosti s přistavováním vagónů do Dachau, nakonec je budou musít popravovat přímo tady v městě a ještě si ruce špinit lidskou krví! Fuj tajfl! Takhle jsme si, holenkové, tu úřednickou dráhu nepředstavovali!

Zatím co Turín teď trávil týdny na Valašsku a zaměstnával se přestřelkami s partyzány, poslouchala paní Amálie na jeho rádiu Londýn, odkud se dovídala, že to s nepřemožitelnou armádou nebylo tak růžové. Pfitzner se mstil za výsadkáře nejen tím, že dával popravovat více a více rukojmí, ale také tím, že všem občanům města zabavil rádia. Jednoho dne musily být všechny přijímače odvedeny a byly uskladněny na ohromných haldách mezi bradly a hrazdami velkého sálu Sokolovny. Paní Amálie byla tehda jedinou osobou v městě, která měla možnost poslouchat zprávy.

Novým zdrojem hrůzy byly pravidelné přelety stovek amerických bombardáku přes město. Mezi desátou a jedenáctou letěli na sever, po polední zpátky na jih. Mezitím země duněla, jakoby bomby vybuchovaly za humny. Přitom ve skutečnosti svazy napadaly cíle sto až dvě sta kilometrů na sever: Ratibor, Opolí, Vratislav, Hlívce, Hindenburg, Bytom..... Každé sadušené znamenalo, že někdo byl zabít, že někdo pozbyl nohy nebo paže, že někdo byl zasypan zdivem a dusil se v prachu, že někomu pronikl srápnel do ramene, do stehna nebo do ledvin....

20. listopadu 1944 v poledne byly svazy na cestě zpět do Itálie. Stovky stříbrných teček se pohybovaly po obloze a sražené výfukové plyny kreslily na její modr bílé čáry. Tu s námi začala podlaha poskakovat, pláty sádry padaly se stropu, na zdech se objevily pukliny. Bombardování! Sto bomb spadlo na naše město a zpusťořilo Trávník, Malou Trávníckou, Kozlovskou a Kosmákovu, ulice to ve východní části města, jen kousek od nás, spise vesnice než městské ulice. Když sirena na bařtě odhoukala konec poplachu, rozhodl jsem se vyažit znatku k procházce městem. To nekolikaleté domácí vězení me zcela vysílilo a skoro jsem zapoměl chodit. Kabát s hvězdou jsem nechal doma. Sel jsem přes lávku na pravý břeh Bečvy a pak proti proudu směrem k Ostende a hned u Jespy, kde se řěžil šterk, jsem viděl první krátery. V těchto místech můj nebožtík otec litovával koně, kteří tahávali těžké vozy se šterkem s Jespy na břeh a které koči nemilostně bičovali a kopali. Teď tu byl postaven pásový transportér, dopravující šterk do nádrží, odkud se dvírky sypal přímo do vozů.

(pokračování přístě)

STAVENISTE rozesílá zdarma Alistair Donne, Hanna Park, DRUMMOND R.S.D., 5461, Victoria, Australia